

Universitätsbibliothek Wuppertal

Pvb. Virgilio Maronis Bucolicorum Eclogæ X, Georgicorum Libri III, Æneidos Libri XII

Vergilius Maro, Publius

Genevæ, M.DC.XXXVI.

Liber III.

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-548](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-548)

est in Dictæo monte Cretensi nutritus. *Impia quam castis gens est epulata iuuentis.* Arati est hoc, qui dicit quod maiores bouem comesse netas putabant. *Nec dum impositos duris.* Inuenalis, *Nescieram primi gladios excudere fabri.* Et iam *impus equum sumantia soluere colla.* Allegoricâs hoc dicit. Debemus fatigato ingenio parcere, & facere finem carmini. Sanè non est comparatio, sed translatio: sicut & in primi sine diximus. Et plerique volunt ideo eum dixisse hoc loco carmini Georgico finem se esse facturum, quod duo sequentes libri, pastorales sunt, non Georgici, vt etiam in prima huius carminis parte memorauimus.

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON LIBER III.

E quoque magna Pales, & te memorande canemus
Pastor ab Amphryso, vos sylua, amnesque Lycæi,
Cetera, quæ vacuas tenuissent carmina mentes:
Omnia iam vulgata, quis aut Eurysthea durum?
Aut illaudati nesci Busyridis aras?
Cui non dicitus Hylas puer? & Latonia Delos?
Hippodamæque humerog, Pelops insignis eburno
Acer equis: tentanda via est: qua me quoque possim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.

E quoque magna Pales. Inuocat deam pabuli, dicturus de animalibus: sicut de frumentis dicturus & vitibus, Cererem inuocauit & Liberum. Sanè non est mirandum esse vsum eum proæmio, sicut est vsum in primo, nam aliud quodammodo inchoaturus est carmen, pastorale scilicet, completum Georgicum, deinde etiam vnum sit, scimus concessum esse scribentibus, vt iteratione proæmij legentium interdum reficiant laborem. Nam & Liuius frequenter innouat principia. Vt, *Inensa à Gallis urbe.* vt, *Completis consulibus.* Et Cicero, in Verrinis qui in frumentaria conciliauit auditorum animos, iteratione principii, vt, *Omnes qui alterum iudicam.* Pales autem vt diximus, dea est pabuli: quam alij Vestam, alij matrem deum vocant, hanc Virgilius genere fœminino appellat. Alii, inter quos Varro, masculino genere, vt, *hæc Pales.* Huic facta soluantur xi. Kalendas Maias die, quæ Palilia vocantur. Pastor ab Amphryso. Amphrysus fluius Thessaliæ, apud quem Apollo spolatus diuinitate, ob occisos Cyclopos, Admeto regi pauisse armenta dicitur. vnde eum nunc inuocat, qui Nomius vocatur, vel *Nomius rex*, id est à pascuis: vel *Nomus rex*, id est à lege chordarum. Sylua Amnesque Lycæi, *rex iloxlw* montem Arcadiæ posuit: vel quia pecorosa, vel quia Pan illic est rusticum numen. Cetera quæ vacuas tenuissent carmina mentes. Hoc est, fabula quæ delectationi esse poterant, & occupare mentes curis solutas, iam descriptæ à multis in omnium ore versantur. *Quis aut Eurysthea durum?* Eurystheus rex fuit Græciæ, Persei genus, qui Iononis instinctu imperabat Herculi vt varia mōstra superaret, quibus possit perire. vnde eum durum appellauit, qui potuit ad complendum odium nouercalæ sufficere. *Aut illaudati nesci Busyridis aras?* Busyris rex fuit Ægypti: qui cum iussceptos hospites immolaret, ab Hercule interemptus est, quum etiam eum voluisset occidere. huius laudes scripsit Iſocrates: vnde illaudati participium est pro nomine: vt sit illaudabilis, non qui laudatus non sit, sed qui laudari non meruit: vt est illud in septimo Aeneidos, *Diues inaccessos* vbi solis filia Iucos. Pro inaccessible: non ad quos nullus accessit, sed ad quos nullus accedere

A accedere debeat. Cui non dicitur *Hylas puer*. Id est à quo Horatius, *Scriberis Vario fortis & ho-*
stium. Pro à Vario. Hylas autem socius Hercules fuit, qui aequatum profectus, raptus est à
 Nymphis in Myfia. *Latonia Delos*. In qua Latona enixa est Apollinem & Dianam, quam in-
 sulam ante vagam Apollo, vt in tertio legimus, Mycone celsa Gyaroque reuinxit: vbi fabulam
 plenius diximus, stabilem fecit. *Hippodamieque*. Græca quæ in n̄ exeunt, plerunque ipsum in
 sa soluunt: vt, Hippodame Hippodamia: Penelope Penelopia. Fabula talis est, Hippodame
 filia fuit Oeomai regis Elidis & Pisarum: hic equos habuit velocissimos, vt pote ventorum
 flatu creatos, qui procos filia multos necauit: sub hac conditione prouocatos ad currule cer-
 tamen, vt aut victus traderet filiam, aut victor necaret. Postea cum Pelopem amasset
 Hippodamia, corruptit Myrtilum aurigam patris, primi coitus pactione: qui factis æreis a-
B xibus quum victore Pelope à puella promissum posceret præmium, ab eius marito præcipita-
 tus in mare est, cui nomen imposuit, nam ab eo Myrteum dicitur pelagus. *Humeroque Pelops*
in signis eburno. Tantalus pater Pelopis, volens deorum tentare diuinitatem, inuitatis eis fi-
 lium suum epulandum apposuit: à quo omnes dij abstinerunt, excepta Cerere, quæ brachium
 eius consumpsit. Postea punito Tantalo cum dij voluissent eius filium reuocare ab inferis, Ce-
 res ei eburneum brachium restituit. Quod ideo fingitur, quia Ceres ipsa est terra, quæ corpo-
 ra vniuersa consumit, ossa tantum referuans. *Acer equis*, Victor etiam Oenomai. *Via*. Ratio
 incunda. *Me quoque possum*. Sicut se ali sustulerunt carminis merito. *Victor*. Efector pro-
 positus: Sic paulo post, Illi victor ego.

C *Primus ego in patriam mecum (modo vita superstit)*
Aonio rediens deducam vertice musas:
Primus Idumaas referam tibi Mantua palmas:
Et viridi in campo templum de marmore ponam,
Propter aquam, tardis ingens vbi flexibus errat
Mincius, & tenera prætexit arundine ripas.

D *Primus ego in patriam*. Ideo primus quod ante illam nullus Mantuanus poeta fuit, aut quia
 nullus exinde talis emerfit. *Modo*. Tantummodo. *Aonio vertice*. Bœotio. Eliconia ipsa est
 Bœotia, in qua est Elicon mons Musis dicatus. *Idumaas palmas*. Abundantes, quantæ sunt apud
 Idumen ciuitatem Phœnicis. Lucanus, *Et arbusto palmarum diues Idume*.

In medio mihi Cæsar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, & Tyrio conspectus in ostro,
Centum quadriungos agerabo ad flumina currus.
Cunctam mihi Alpheum linguens, lucosque Molorchi,
Cursibus, & crudo decernet Græcia castis.
E *Ipse caput ronse foliis ornatus oliua*
Dona feram: iam nunc solennes ducere pompas
Ad delubra inuat, cæsisque videre iuuenos:
Vel scena ut versis discedat frontibus: utque
Purpurea intexti tollant aulaea Britanni.

In medio mihi Cæsar erit, templumque tenebit: Id est ipsi templum dabo. Et verbo vsus est pon-
 tificali. Nam qui templum dicebat postem tenens, dare se dicebat numini, quod ab alio neces-
 se fuerat iam teneri & ab humano iure discedere. Quod autem dicit, *In medio mihi*, eius tem-
 plum fore significat. nam semper ei sacratus numini locus est, cuius simulachrum in medio
 collocatur: alia enim ad ornatum tantum pertinent. *Tyrio conspectus in ostro*. In habitu ponti-
 ficis: cuius se officium dicit in templi consecratione sumpturum. *Centum quadriungos ager-
 abo ad flumina*. Id est vnus diei exhibebo Circenses: quia vt Varro dicit in libris de gente po-
 puli Romani, olim xxv. missus fiebant, sed vigesimusquintus dicebatur ararius, eo quod de col-
 latione populi exhibebatur. qui desit esse, postquam conferendæ pecuniæ est consuetudo sub-
 lata: vnde hodieque permansit, vt vltimus missus, appelletur ararius. Ergo centum currus se-
 cundum antiquitatem dixit, sicut etiam ad flumina. Olim enim in littore fluminis Circensium
F agitabantur: in altero latere positis gladiis; vt ab vtraque parte esset ignauitæ præsens pericu-
 lum. vnde & Circenses dicti sunt, quia exhibebantur in circuitu ensibus positis: licet alii à

circummeundo dicant Circenses vocari. *Cuncta mihi.* In honorem meum. Et hoc dicit, Ex aliis A
 agonibus ad me certatura Græcorum multitudo conueniet. Per Alphæum autem, Iouis Olympi-
 pici agonem significat. Nam Alphæus fluius est Elidis, quæ ciuitas iuxta Pifas est, in qua colit-
 ur Olympicus Iuppiter. *Lucosque Molochi.* Id est sylvam Nemeam, in qua celebratur Agon in
 honorem Archemori. Molochus autem pastor fuit qui Herculem venientem ad occidendum
 Nemeum leonem, suscepit hospitio. *Crudo castu.* Duro, vt, Seu crudo fudit pugnam committere
 castu. *Tonſe oliuæ.* Minutis foliis compositæ, vt, Tonſisque ferunt mantilia villis. Habiturum
 se autem coronam tonſilem dicit. *Vel scena vt verſis.* Apud maiores, theatri gradus tantum
 fuerunt. Nam scena de lignis tantum ad tempus fiebat, vnde hodieque permanſit conſuetudo,
 vt componantur pægmata à ludorum theatricalium editoribus. Scena autem quæ fiebat, aut ver-
 ſilis erat aut ductilis. Verſilis tunc erat, cum ſubito rota machinis quibuidam conuertebatur, B
 & aliam picturæ faciem ostendebat. Ductilis tunc cum tractis tabulatis hac atque illac species
 picturæ nudabatur interior. Vnde perite vtrunquæ tetigit, dicens, *Verſis diſcedat frontibus:*
ſingula ſingulis complectens ſermonibus. Quod Varro, & Suetonius commemorant. *Pur-*
purea i ntexti tollant aulæa Britannii. Hoc ſecundum hiftoriam, donauit ad officia theatra-
 lia: dedit etiam aulæa, id est velamina in quibus depinxerat victorias ſuas, & quemadmodum Bri-
 tanni ab eo donati, eadem vela portarent: quæ re vera portare conſueuerant. quam rem mira
 expreſſit ambiguitate, dicens *intexti tollant.* Nam in velis ipſi erant picti qui eadem vela por-
 tabant. Aulæa autem dicta ſunt ab aula Attali, in qua primum inuenta ſunt vela ingentia, poſt
 quam is populum Romanum ſcripſit hæredem.

In ſeribus pugnam ex auro, ſolidoque elephanto
Gangaridum faciam, victoriſque arma Quirini.
Atque hic vndantem bello, magnamque fluentem
Nilum, ac nauali ſurgentes ære columnas.
Addam vrbes Aſie domitus, pulſumque Niphatem,
Fidentemque fuga Parthum, verſisque ſagittis,
Et duo rapta manu diuerſo ex hoſte trophæa.
Bisque triumphatas utroque ab littore gentes.

Solido elephanto. Ebore integro non ſectili. *Gangaridum.* Gangaridæ populi ſunt inter In- D
 dos & Aſyrios, habitantes circa Gangem fluium, vnde etiam Gangaridæ dicti ſunt. Hos de-
 uicit Auguſtus, vnde eſt, Imbellem auertis Romanis arcibus Indum Gangaridum vero pro
 Gangaridarum poſuit, quia hic Gangarida facit. Quod autem ait, *Victoriſque arma Quirini.*
 Non eſt contrarium, nam vt etiam in primo *Aneidos* diximus, Suetonius Tranquillus hoc
 de Auguſto commemorat, *Quodam tempore tres partes populi conſentiente ſenatus obtuliſſe ei tria*
nômina: Quirini, Auguſti, Cæſaris: Ille ne vnum eligendo, alias offenderet partes, primo Quirinus eſt
dictus: inde Cæſar: poſt in nomine permanſit Auguſti. Vnde cum Virgilius omnibus iſtis appellat
 nominibus. Nam Quirinum, Romulum accipere non poſſumus, quia Gangaridas penitus igno-
 rauit. *Vndantem bello.* Quasi non vndas, ſed bella portantem: propter Antonij & Cleopatræ gra-
 uiffimum prælium. *Magnamque fluentem.* Magne, vt, Toruumque repente Clamat. *Ac nauali* E
ſurgentes ære columnas. Auguſtus victor totius Ægypti quam Cæſar pro parte ſuperauerat,
 multa de nauali certamine luſtulit roſtra, quibus conſtat quatuor effecit columnas, quæ poſtea
 à Domitiano in Capitolio ſunt locatæ: quas hodieque cõſpicimus. vnde ait, *Nauali ſurgentes æ-*
re columnas. Non roſtratas Iulius Cæſar poſuit, victis Pœnis nauali certamine: è quibus vnâ
 in roſtris, alteram ante circum videmus à parte ianuarum. *Niphatem.* Niphates & fluius eſt &
 mons: vt, Et Cimini cum monte lacum. Per Niphatem autem, populos iuxta habitantes accipi-
 mus. Nam nec fluius, nec mons vnquam poteſt pelli. *Fidentemque fuga Parthum.* Tunc enim
 melius iaculantur ſagittas. *Rapta trophæa.* Raptim & ſine labore quæſita. *Diuerſo autem Ex*
hoſte, Orientis & Occidentis accipimus. Vnde ait, *Vtroque ab littore: Orientis propter Ganga-*
ridarum: Occidentis, propter Britannorum triumphum.

Stabant & Parij lapides ſpirantia ſigna.
Aſſaraci proles, diſmiſſeque ab Ione gentis
Nomina, Troſque parens, & Troia Cynthius auctor.
Inuidia infelix furias annemque ſeuernum
Cocytii metuet, tortoſque Ixionis angues,
Immanemque rotam, & non exuperabile ſaxum.

Stabant.

- A** *Stabant & Parij lapides spirantia signa.* In templo Cæsaris maiorum statuas eius dicit se esse positurum, quas commendat & à pretioso marmore, & ab arte, dicens. Spirantia signa. sic alibi, Vivos ducent de marmore vultus. Item. Pariusve lapis circumdatur auro. *Assaraci proles, demissaque ab Ioue gentis Nomina.* Ponam, inquit, eorum statuas, qui à Ioue vsque ad Assaracum, & ab Assaraco vsque ad Augustum originem ducunt. Assaracus autem auus Anchisæ, pater Capis fuit. *Trosque parens.* Troianorum rex, Ganymedis pater, à quo Troia nominata est. *Troie Cynthius auctor.* Vel Apollinem dicit propter muros: vel Cynthium regem Troiæ quem in Troicis suis Nero commemorat. *Invidia infelix.* Quæ invidentes efficit infelices. Dicit autem se talia scripturum vel facturum, vt magnitudine sui mercantur inuidiam: ipsam tamen inuidiam nihil esse nocituram timore poenarum. *Annemque seuerum.* Tristem. Contra Terentium, *Tristis seuerus inest in vultu, atque in verbu fides.* *Torosque Læonis angues.* Quibus religatus ad rotam est, postquam illicitos Iunonis petiuit amplexus. *Et non exuperabile saxum.* Quod contra montem Sisyphus voluit. Et non exuperabile dixit, non quod superari non potest, sed quod exuperare non valet summum montis cacumen.

*Interea Dryadum sylvas, saltusque sequamur
Intactos, tua Mecenas haud mollia iussa.
Te sine nil altum mens inchoat: en age segneis
Rumpe moras: vocat ingenti clamore Citheron,
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum,
Et vox assensu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardenteis accingar dicere pugnas
Cæsaris, & nomen fama tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abest ab origine Cæsar.*

- C** *Interea Dryadum sylvas.* Donec laudandi Cæsaris tempus adueniat, interim georgica scribo. *Intactos autem ait saltus,* quod ante ipsum nullus latine carmen georgicum scripsit. *Te sine nil altum mens inchoat.* Ac si diceret, Non meo ingenio, sed tuo fretus imperio, ad hoc carmen accessi. *Vocat ingenti clamore Citheron.* Hortantur nos ad scribendum illi montes, qui animalibus sunt referti. *Citheron autem pars est Parnassi Taygetique canes.* Id est Lacones: nam Taygeta ciuitas est Laconia. Et hoc ideo quia diciturus est, Nec tibi cura canum fuerit postrema. *Domitrixque Epidaurus equorum.* Epiti ciuitas est equis nobilis. *Vox ingeminata remugit.* Duplicata per Echo. *Alibi: Non canimus surdis,* respondent omnia sylua. *Mox tamen.* Id est postquam georgica conscripsero. Et ardenteis surdis legendum est: nam male quidam ardentis Cæsaris accipiunt: vt is communis sit syllaba. *Tithoni prima quot abest ab origine Cæsar.* Id est tua facta tot annis celebrabuntur, quot anni sunt à te vsque ad mundi principium. Et modo Tithonum pro sole posuit, id est pro Tithone. Nam Tithonus frater Laomedontis fuit, quem præliantem Aurora dilexit, & rapuit, à quo vsque ad Cæsarem non valde multum tempus est.

- D** *Seu quis Olympiacæ miratus premia palma
Pascit equos, seu quis fortes ad aratra iuuenkos,
Corpora præcipue matrum legat: optima torue
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima cernix,
Et crurum tenuis à mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:
Pes etiam: & camuris hirta sub cornibus aures.
Nec mihi displiceat maculis insignis & albo:
Aut iuga detrectans, interdumque aspera cornu.
Et faciem tauro propior: quæque ardua tota,
Et gradiens ima verrit vestigia cauda.*

Seu quis Olympiacæ. Diciturus est de armëtis & gregibus. Armenta autem sunt equorū & boum, quod hæc animalia apta sunt armis: vt, seutis boum coria, equi prælio. Greges vero capellarum & ouium sunt. ipse paulo post, Hæc satis armentis, superat pars altera curæ, Lanigeros agitare greges hirtaque capellas. *Hæc tamen.* Id est armenta & greges. Sciendum quod

plerunque confundit authoritas. *Olympiaca miratus premia palma*. Studiosus curulis certaminis, quod geritur apud Pisas in honorem Iouis Olympici. *Corpora precipua matrum legat*. Magis matrum, per quod ostenditur etiam patrum corpora esse requirenda. *Torne forma bovis*. Paulo post, & faciem tauro propior, i. tauro similis. *Torne*. Terribilis. *Turpe caput*. Magnum. ut, *Turpes pascit sub gurgite phocas*. *Plurima cervix*. Longa. ut, *Quum se nux plurima syluis induet in florem*. *Crurum tenuis*. Vique ad crura. Et modo tenuis aduertibum est: nam si esset prepositio, ablatiuo cohereret. *Palearia* autem sunt pelles dependentes e gutture. *Et camuris hirta sub cornibus aures*. Id est curuis. unde & camerae appellantur. *Præcipit autem aures & magnas & hirsutas esse debere*. *Nec mihi displiceat*, Liptotes figura est, id est valde placeat. ut, *Munera nec sperno*. *Facim tauro propior*. Imaginem, similitudinem totam.

Ætas Lucinam, iustosque pati Hymeneos
Desinit ante decem, post quatuor incipit annos:
Cætera nec foetura habilis, nec fortis aratri.
Interea superat gregibus dum læta iuuentus,
Solue mares, mitte in Venerem pecuaria primus:
Atque aliam ex alia generando suffice prolem.
Optima quæque dies miseris mortalibus æui
Prima fugit: subeunt morbi, tristisque senectus:
Et labor, & dura rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora mauiis.
Semper enim refice: ac, ne post amissa requiras,
Ante veni: & sobolem armento sortire quotannis.

Lucinam iustosque pati hymeneos. Hysteron proteron est: Ante enim est Hymeneus, post Lucina consequitur. Item Hysteron proteron est, *Desinit ante decem, post quatuor incipit annos*. Ante enim incipit, sic desinit. *Cætera*. Ætas scilicet quæ est vel ante quartum, vel post decimum annum. Et bene ostendit per hæc tempora posse quidem armentis sed inutilem provenire foeturam. *Superat gregibus dum læta iuuentus*. Dum suppetit. Et dicit iuuenili ætate eas debere concumbere, quia cito deficiunt, & quia tempora meliora depereunt. *Pecuaria*. Ab eo quod est pecuare venit: nam pecua, ut ait in Pompeiana Cicero, ab eo quod est pecu venit: ut genua. *Suffice prolem* Subministra. Unde etiam suffectos consules dicimus. *Miseris mortalibus æui* *Prima fugit*. Ista sententia non solum ad animalia pertinet, sed generaliter ad omnia. *Subeunt morbi, tristisque senectus*. naturalem ordinem tenuit, dicens, aduenire morbum, senectutem, mortem. *Inclementia*. Inexorabilitas & duritia. *Semper enim refice*. Vacat enim. Sane dicit ante subueniendum esse, ut antequam pereant reparentur armenta. *Sobolem armento sortire quotannis*. Substitue, subministra. Et est verbum iudiciorum: nam subfortiri dicuntur iudices, qui occupatorum funguntur officio.

Nec non & pecori est idem delectus equino.
Tu modo, quos in spem statues summittere gentis,
Præcipuum iam inde à teneris impende laborem.
Continuo pecoris generosi pullus in aruis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit,
Primus & ire viam, & fluuios sentare minaces
Audet, & ignoto sese committere ponti:
Nec vanos horret strepitus, illi ardua cervix
Argutumque caput: brevis aluus: obesaque terga
Luxuriatque toris animosum pectus: honesti
Spadices: glaucique, color deterrimus albis,
Ei giluo: tum, si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit, micat auribus, & tremit artus:
Collectumque premens voluit sub naribus ignem.

A *Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo:
At duplex agitur per lumbos spina: cauatque
Tellurem, & solido grauius sonat vngula cornu.*

Est idem delectus equino. Ut habeant matres optimas. In spem s. f. g. Id est quos vis admiffarios fieri. Notanda sane exquisita varietas: nam in bobus matres ante descripsit: in equis admiffarios ante commemorat. Alium ingreditur. Cum exultatione quadam incedit. Mollia crura reponit. Ennius de gruibus dicit, Perque fabam repunt, & mollia crura reponunt. Primus & ire viam. Matris præire vestigia. Ignoto ponti; Per quem nunquam transferat. Argutum. Breue. Luxuriatque toris animo, um pectus. Nodosum & eminens pulpis. Spadices. Quos phœniciatos vocant professos myrteos. Glanci autem sunt felineis oculis, id est quodam splendore perfusus. Color deterrimus albis Es giluo. Atqui alibi ait, Qui candore niues anteirent. Sed aliud est candidum esse, id est quadam nitenti luce perfusum: aliud album, quod pallori constat esse vicinum. Giluus autem melinus est color. Multi autem ita legunt, Albis & giluo: ut non album & giluum: sed albo giluum vituperet, quod falsum est. quod si singuli colores vituperandi sunt, quanto magis mixtus vterque? id est albo giluus. Tremis artum. Figurate. pro artus tremit. Veluit sub naribus ignem. Flatu indicat magnanimitatem suam. Duplex spina. Aut re vera duplex, aut lata. ut, Duplicem gemmis auroque coronam. Item, Et duplici aptantur dentalia dorso.

C *Talis Amyclai domitus Pollucis habentis
Cyllarus, & quorum Gray meminere poeta,
Martis equi biuges, & magni currus Achillis.
Talis & ipse iubam ceruice effudit equina,
Coniugis aduentu pernix Saturnus, & altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto.*

*Hunc quoque, ubi aut morbo grauis, aut iam seignior annis
Deficit: abde domo, nec turpi ignosce senectæ.*

D *Frigidus in Venerem senior, frustra que laborem
Ingratum trahit: & si quando ad prælia ventum est,
Ut quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
Incausum furit, ergo animos, euumque notabis
Præcipue, hinc alias artes, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, que gloria palma.*

Amyclæi domitus Pollucis habentis Cyllarus. Atqui Castor equorum domitor fuit: sed fratrem pro fratre posuit poetica licentia. ut, Quas illi Philomela dapes, pro Progne. Item, Reuocato à sanguine Teucri, pro Dardani. Aut certe ideo Pollucem pro Castore posuit, quia ambo licenter, & Polluces & Castores vocantur. nam & ludi & templum & stellæ Castorum vocantur.

E *Martis equi. Bipos & colos. Et magni currus Achillis. Pro equis: hi sunt Baliarchus & Xanthus. Coniugis aduentu pernix Saturnus. Dum cum amata Phylira Saturnus coiret, Ops eius vxor aduenit: cuius præsentiam veritus, se in equum conuertit, qualem potuit numen imitari. exinde natus est Chiron dimidia parte homo, dimidia equus. Sane ops cum de vxore Saturni dicimus, o corripitur, ut ops opis. cum vero de Nympha dicimus, opis longa est o. ut, Opis ad æthereum pennis aufertur Olympum. Pernix autem ad equum refertur: nam Saturni stella tardissima est. Pelion Montem Thesaliæ, in quo Chiron habitauit. Hunc quoque. Licet bonum & tot signis probatum. Morbo grauis aut iam seignior. Duo sunt quibus minuuntur corporis vires: senectus, & morbus. vnde mire vtrumque complexus est. Abde domo. In domo. nam si aduerbialiter vellet loqui, domi diceret. Tale est illud in quarto, Non Lybiæ non ante Tyro. Nec turpi ignosce senectæ. Cicero in Catone maiore & laudat & vituperat senectutem: vnde dupliciter hunc locum intelligimus: aut, Nec ignosce turpi senectæ: aut, Non turpi senectæ ignosce. id est abde & ignosce senectæ, quæ turpis non est: quia per naturam venit. Ad prælia ventum est. Aliibi nocturna que bella. Animos euumque notabis. Præcipue ante omnia ætatem & magnanimitatem requires. Post cetera. Id est parentes & studium. Et quis cuique dolor victo: que gloria palma. Vult probare moueri equos vel amissione, vel acquisitione victoriæ. nam eo tendit sequens iste decursus. Vnde est paulo post, Tantus amor laudum, tantæ est victoria curæ. Lucanus, Quantum clamore inuasit Elens somipes.*

F *Quantum clamore inuasit Elens somipes.*

A Sollicitat, frondesque negant, & fontibus arcant:
 Sape etiam cursu quatunt, & sole fatigant,
 Cum grauius tonsis gemit arca frugibus, & cum
 Surgentem ad Zephyrum palea iactantur inanes.
 Hoc faciunt, nimio ne luxu obrusior usus
 Sit genitali aruo, & sulcos obliuet inertes:
 Sed rapiat sitiens Venerem, interiusque recondat.

B His animaduersis. Moribus & ætate deprehensis. Instant sub tempus, Coeundi scilicet: quo
 eis cura maior adhibeatur. Denso distendere pingui. Non laxo. quod quibusdam potionibus per
 fraudem agalones facere consueuerunt. vnde ait, Denso pinguius est viribus pleno. Sane Pingue
 est generis neutri: & ita in omnibus idoneis inuenitur. Nam nec pinguedo nec pinguetudo la-
 tinum est. Pubentesque secant herbas. Adultas maturiores: quibus robur acquiritur. Blando
 labori. Periphrasis est coitus. Ieiunia. Infirmiorem venientem ex inedia. Iam nota voluptas
 Sollicitas. Dicendo nota, per transitum tetigit rem ab alijs diligenter expressam. Nam equæ
 pullæ cum primum coeunt, si macræ sunt: & debilitantur, & debiles creant: post primum autem
 partum tenues esse debent. Frondesque negant, & fontibus arcant. Contra illud, Florentes-
 que secant herbas, fluuiosque ministrant. Cum grauius. Hoc est die medio. Hoc autem ad
 exprimendum diei tempus est positum: non quod equæ ætatis tempore coeant. Nimio ne luxu.
 Nimio pingui. Et bene rem turpem aperte à Lucretio tractatam vitauit translationibus, quas
 omnes ab agricultura traxit. Luxu. Propter luxuriam segetum. Genitali aruo. Pro muliebri
 folliculo, quem scilicet vuluam vocant, vt etiam Plinius docet: nam folliculus ante dicebatur.
 Sulcos obliuet inertes. Claudit meatus. Et hoc similiter per translationem dixit, nam legimus
 supra, Et obducto late tenet omnia limo.

C Rursus, cura patrum cadere, & succedere matrum
 Incipit: exactis grauidæ cum mensibus errant.
 Non illas grauibus quisquam iuga ducere plaustris,
 Non saltu superare viam sit passus, & acri
 Carpere præia fuga, fluuiosque innare rapaces.
 Saltibus in vacuis pascant, & plena secundum
 Flumina: muscus ubi, & viridissima gramine ripa,
 Speluncaque tegant, & saxea procubet umbra.

D Exactis grauidæ cum mensibus errant. Vicinis partui. tunc enim diligentius tractandæ sunt
 ne abigant. Saltu superare viam. Quod solet fieri cum pascunt pedibus impeditis. Vacuis,
 Magnis. Plena flumina. Ne inclinentur ad potum.

E Est lucos Silari circa, ilicibusque virentem
 Plurimus alburnum volitans, cui nomen asilo
 Romanum est, æstron Graij vertere vocantes,
 Asper, acerba sonans: quo tota exterrita syluis
 Diffugiunt armenta: furit mugitibus æther
 Concussus, syluæque, & sicci ripa Tanagri:
 Hoc quondam monstro horribiles exercuit iras
 Inachia Iuno pestem meditata iuuenta.
 Hunc quoque (nam medij seruatoribus acrior instat)
 Arcebis grauido pecori: armenta que pasces
 Sole recens orto, aut noctem ducentibus astris.

F Est lucos Silari circa, ilicibusque virentem Plurimus Alburnum volitans. Ordo talis est. Circa
 lucos Silari fluminis Lucaniæ & Alburnum eius montem, est plurimus volitans: ac si diceret, est
 multa musca. Volitans autem modo nomen est, non participium. Oestrum Graij vertere vocantes.
 Vertere ex soni similitudine. Onomatopœiam fecere. Non enim possumus accipere, ex lati-
 na lingua mutauere, cum constet Græcam primam fuisse. Oestrum autem Græcum est: Latine
 asylus, vulgò tabanus vocatur. Cui nomen asilo. vt, Cui Remulo cognomen erat. Sicci

Tanagri. Non multum valentis. Tanager autem fluuius est Lucaniæ: & sic ad tempus æstatis relatum est. Est enim torrens hyeme. Et hoc dicit, armentorum mugitu cuncta resonare. *Hoc quondam monstro.* Argumentatur ab exemplo, dicens, cæstro contra pellicem se defendisse Iunonem. Nota autem est fabula: Io Inachi filiam à Ioue Iunonis aduentu conuersam esse in vaccam, cui Iuno immisit cæstrum: quo toto orbe fatigata tandem aliquando venit ad Ægyptum, & illic in Isthm conuersa est. Transiit autem per mare angustum, quod Bosphoron appellatum est; nunc Hellepontum nominatur. *Pestem meditata iuuenca.* Vel quam pestem ante excogitauerat: vel meditata, inferens & exercens accipiamus. Horatius, *Horrendaque cultis Diluuium meditat agris;* id est: infert, exercet. Nam & in ipsa meditatione exercitium est. *Hunc quoque.* Id est etiam hoc malum remoue. *Ferrioribus acrior instat.* Tunc est acrior. Et dicendo tempus, ostendit quemadmodum possit euitari. *Gravido pecori.* A gravido pecore. Nam arceo à te dicimus. *Sole recens orzo.* Statim Salustius, *Coria recens detracta veluti glusino adolefebant.*

*Post partum, cura in vitulos traducitur omnis:
Continuoque notas, & nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint submittere habendo:
Aut aris seruare sacris: aut scindere terram:
Et campum horrentem fractis inuertere glebis.
Cætera pascuntur virides armenta per herbas.
Tu quos ad studium, atque usum formabis agrestem:
Iam vitulos hortare: viamque insiste domandi:
Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis ætas.*

In vitulos. Modo generaliter & de equis & de bobus accipimus. *Notas.* Characteres. *Pecori habendo submittere.* Admissarios facere. *Et campum horrentem fractis inuertere glebis.* Ecclasi poetica. Suffecerat, enim, Aut scindere terram. *Cætera pascuntur.* Per hoc intelligimus illa omnia, quæ dixit animalia domi esse seruanda. *Tu quos ad studium.* Locus de bobus domandis. *Viamque insiste domandi.* Institue artem domandi.

*Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Cervici subnecte: dehinc, ubi libera colla
Seruitio assuerint, ipsis è torquibus aptos
Iunge pares: & coge gradum conferre iuuenos.
Atque illis iam saepe rota ducantur inanes
Per terram, & summo vestigia puluere signent.
Post valido nitens sub pondere faginus axis
Instrepat, & iunctos temo trahat æreus orbes.
Interea publi indomita, non gramina tantum,
Nec vefcas salicum frondes, vluamque palustrem,
Sed frumenta manu carpes sata: nec tibi sata
More patrum niuea implebunt mulctralia vacca,
Sed tota in dulces consument vbera natos.*

Circlos. Circus est principale, vnde fit circulus, & per syncopam circulus: sicut periculum & periculum, seculum & seclum. *Gradum conferre.* Pariter incedere. *Rota inanes.* Sine pondere. *Temo æreus.* Fortis: sic in quinto, Aerea quem obliquum rota transit. Item Horatius, *Inclusam Danaem turris ærea.* Publi indomita. Hoc ad iuuenos tantum pertinet. Nam de equis contra dicturus est, vt, Nanque ante domandum Ingentes tollent animos. *Vefcas frondes.* Siccas & teneras. Nam vefcum hoc est propriè vnde & telæ araneæ vefcæ vocantur. *Frumenta manu.* Eis etiam farraginem dabis.

*Sin ad bella magis studium, turmasque feroces:
Aut Alphea rotis prælabi flumina Pisa:
Et Iouis in luco currus agitare volantes:*

Primus

A *Primus equi labor est, animos atque arma videre
Bellantum, lituosque pati, tractuque gementem.
Ferre rotam, & stabulo frenos audire sonanteis:
Tum magis, atque magis blandis gaudere magistri
Laudibus, & plausu sonitum ceruicis amare.
Atque hæc iam primo depulsus ab ubere matris
Audiat, inque vicem det mollibus ora capistris
Inualidus, etiamque tremens, etiam infocius eui.*

B *Ac tribus exactis, ubi quarta accesserit ætas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
Compositis, sinuetque alterna volumina crurum,
Sitque laboranti similis: tum cursibus auræ
Prouocet: ac per aperta volens, ceu liber habenis,
Æquora, vix summa vestigia ponat arena.*

*Prelabi flumina Pise. Quia vt supra diximus, circa ripas fluminum agitabatur curule certamen.
Inque vicem. Frenorum scilicet, ne adhuc tenera ora lædantur. Etiam infocius eui. Nondum ha-
bens ab annis fiduciam. Vbi quarta accesserit ætas. Quartus annus. Nam ætatem plerumque gene-
raliter dicimus pro anno pro triginta, pro centum, pro quouis tempore. Sitque laboranti similis.
Præparetur ad futurum laborem.*

C *Qualis Hyperboreis aquilo cum densus ab oris
Incubuit, Scythique hyemes, atque arida differt
Nubila, tum segetes alta, campique natantes
Lenibus horrescunt flabris: summaque sonorem
Dant sylvæ, longique urgent ad littora fluctus.
Ille volat, simul arua fuga, simul æquora verrens.
Hic vel ad Elei metas, & maxima campi
Sudabit spatia, & spumas aget ore cruentas:
Belgica vel molli melius feret effeda collo.
Tum demum crassa magnum sarragine corpus
Crescere iam domitis finito: namque ante domandum
Ingentes tollent animos: prensique negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.*

D

*Qualis Hyperboreis. Hyperborei montes sunt Scythiæ: sic dicti quod supra, id est ultra eos fluit
Boreas. Dicit autem, sic currat equus, vt ventus. Arida autem Nubila, sine pluuiis. Differt. Dissi-
pat. Horrescunt. Contremiscunt. Perfus. Scis comitem horridulum trita donare lacerna. Id est tremen-
tem. Ille volat. Scilicet ventus. Equora. campum planum æquor appellat. Verrens. Trahens.
Ad Elei metas. Id est fines Circi. Elis autem ciuitas Arcadiæ, in qua agebatur curule certamen.
& est species pro genere. Spumas aget ore cruentas. Quod est signum equi fortissimi, si velut rubras
egerit spumas. Belgica Effeda. Gallicana vehicula. Nam Belgæ ciuitas est Galliæ in qua huiusce-
modi vehiculi repertus est vsus. Molli collo. Dômito. vt. Mollia colla reflectunt. Duris parere lupatis.
Frenis asperimis. Dicta autem lupata à lupinis dentibus qui inæquales sunt. vnde etiam eo-
rum morsus vehementer obest.*

E *Sed non vlla magis vires industria firmat,
Quam Venerem, & caci stimulos auertere amoris:
Sive bouum, sive est cui gratior vsus equorum.
Atque ideo tauros procul, atque in sola relegant
Pascua, post montem oppositum, & trans flumina lata:
Aut intus clausos sacra ad præsepia seruant.
Carpit enim vires paulatim, vritque videndo
Famina: nec nomorum patitur meminisse, nec herbas.*

F

Cæci amoris, Latentis Cupidinis, Relegant, Remouent, Flumina lata. Ne natus sit facilis, Vi- A
denda. Dum videtur, Gerundi modus à passiuo.

Dulcibus illa quidem illecebris, & sæpe superbos,
Cornibus inter se subigit decernere amantes.
Pascitur in magna sylua formosa inuenta:
Illi alternantes multa vi praelia miscunt
Vulneribus crebris: lauit ater corpora sanguis:
Versaque in obnixos vrgentur cornua vasto
Cum gemitu: reboant syluæque, & magnus olympus. B
Nec mos bellantes vna stabulare: sed alter
Victus abit, longæque ignotis exulat oris,
Multa gemens ignominiam, plagisque superbi
Victoris, tum quos amisit inultus amores:
Et stabula aspectans regnis excessit auitis.

In magna sylua. Alii Sila legunt: vt sit mons Lucaniæ quod modo nulla necessitas cogit: vt in
Aeneide, Ac velut ingenti Sila sub monte Taburno. Vbi vtrunque speciale est. Reboant syluæ.
Resultant, remugiunt. Est autem Græcum verbum, nam apud Latinos nullum verbum est quod
ante o finalem, habeat o: excepto Inchoo: quod tamen maiores aliter scribebant, aspirationem C
interponentes duabus vocalibus, & dicebant inchoo. tria enim habebant nomina in quibus
c litteram sequeretur aspiratio, sepulchrum, orchus, pulcher: e quibus pulcher tantum hodie
recipit aspirationem. Exulat. Extra suum solum habitat. Aspectans. Cicero de Catilina, Re-
torquet oculos profecto sæpe ad hanc urbem, quam è suis faucibus ereptam esse luget.

Ergo omni cura vires exercet: & inter
Dura iacet pernix instrato saxa cubili:
Fronibus hirsutis, & carice pastus acuta:
Et tentat sese, atque irasci in cornua discit,
Arboris obnixus trunco: ventosque laceffit
Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena.
Post, ubi collectum robur, viresque receptæ,
Signa mouet, præceptisque oblitum fertur in hostem.
Fluctus vt in medio cepit cum albescere ponto,
Longius ex altoque sinum trahit: vt que volutus
Ad terras, immane sonat per saxa: nec ipso
Monte minor procumbit: at ima exæstuat vnda
Vorticibus: nigramque alte subiectat arenam. D

Vires exercet. Ab incultu robur acquirit. Pernix. Modo perseverans. Horatius. Pernix
uxor Apuli. Pernix autem perseverans à pernitendo tractum est. Carice acuta. Herba durissima.
Oblitum. Iam securum ex ante acta victoria. Immane. Aduerbum est. Fluctus vt in medio. Sic
paulatim taurus mouetur ad praelia.

Omne adeo genus in terris hominumque, ferarumque,
Et genus aquoreum, pecudes, plectaque volucres,
In furias, ignemque ruunt: amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita læna
Senior errauit campis: nec funera vulgo
Tam multa infirmes vrsi, stragemque dedere.
Per syluam tum sanus aper, tum pessima ugris.
Heu male tum Libya solis erratur in agris.
Nonne vides, vt tota tremor pertinet equorum
Corpora, si tantum notas odor attulit auras? E

Ac neque eos iam scena virum, nec verbera saeva,
 Non scopuli, rursusque saeva, atque obiecta retardant
 Flumina, correptos vada torquentia montes:
 Ipse ruit, dentesque Sabellius exacuit sus:
 Et pede profubigit terram: fricat arbore costas:
 Atque hinc, atque illinc humeros ad vulnere durat.

Amor omnibus. Id est in vnoquoque genere vnus est amor, id est similis, vt puta in lupis vntu est amor, id est similis. Item in equis, & aliis omnibus pro qualitate sui generis. sicut alibi ait, Sopor suus occupat artus. id est ipsis aptus. Nam in omnibus animalibus non est amor vnus atque idem, sed in singulis generibus, pro qualitate naturæ. *Catulorum oblita.* Vi scilicet nimii amoris. *Leona* autem Græcum est, sicut draconæ. nam nos hic & hæc leo dicimus (lea namque vltimum est) quia in o exeuntis, masculina, fœminina ex se non faciunt. vt fullo, latro, leo. *Infores vsq.* Vel magni: vel qui tempore quo nascuntur, forma carent. dicitur enim quædam caro naici, quam mater lambendo in membra componit. *Solis.* Desertis. *Libye* autem in agris, Serpentibus plenis. *Tota tremor pertinet equorum Corpora.* Signatis sermonibus vtitur ad vim amoris exaggerandam, dicens & tota corpora, & pertinet, id est penitus tentet: cum dicat leuem odorem equarum. *Notas odor aurule auras.* Hypallage est pro auræ odorem apportauerint notum. *Frena virum,* pro virorum fortium. *Rupesque caua,* atque obiecta retardant. Ad illud superius respicit, Post montem oppositum, & trans flumina lata. *Sabellius exacuit sus.* Sabinus: & est species pro genere. Dicit autem suem domesticum, quem cicurem vocant, nam de apris supra ait, Tunc ixeus aper: hoc enim vult probare non tantum feras, sed & mansueta animalia amore in furorem moueri. *Profubigit.* Fodit, & pedibus impellit alternis, quod pugnaturi suos facere consueuerunt ad acquirendum robur. Vnde etiam latera & costas terentes, durant ea in futura certamina. *Et inc atque illinc.* Et à pedum motu & ab attritione costasurum.

Quid iuuenis, magnum cui versat in ossibus ignem
 Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
 Nocte natat caca serus freta: quem super ingens
 Porta tonat cali: & scopulis illisa reclamant
 Equora: nec miseri possunt reuocare parentes,
 Nec moritura super crudeli funere virgo.
 Quid lynces Bacchi varia: & genus acre luporum,
 Atque canum? quid qua imbelles dant pralia cerui?

Quid iuuenis. Ne forte occurreret illa animalia carere ratione, dicit etiam grauius homines in amore moueri. Fabula talis est: Leander Abydenus & Hero Seltias fuerunt inuicem se amantes. Sed Leander ad Heronem natatu ire conueuerat per fretum Helleponticum, quod Seston & Abydon ciuitates interfuit. Cum igitur iuuenis oppressi tempestate cadauer ad puellam delatum fuisset, illa se præcipitauit e turri. *Porta tonat cali.* Aer nubibus plenus, per quem iter in cælum est. *Nec miseri possunt reuocare parentes.* Hoc est amor parentum. *Imbelles* Licet imbelles, tamen mouentur in pugnam.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum:
 Et mentem Venus ipsa dedit: quo tempore Glauci
 Potmiades malis membra absumpsere quadrige.
 Illas ducit amor trans Gargara, transque sonantem
 Ascanium: superant montes, & flumina tranant.
 Continuoque audis ubi subdita flamma medullis,
 Vere magis (quia vere calor redit ossibus) ille
 Ore omnes versa in Zephyrum, stant rupibus altis,
 Exceptantque leueis auras: & sepe sine vllis
 Coniugis vento grauidæ (mirabile dictu)
 Saxa per & scopulos, & depressas conualles

*Et multa duram stipula, filicium que manipulis
Sternere subter humum: glaciés ne frigida ledat
Molle pecus, scabiémque ferat, turpésque podagras.
Post hinc digressus, iubeos frondentia capris
Arbuta sufficere, & stuuos prabere recentes:
Et stabula a ventis hyberno opponere soli
Ad medium conuersa diem, cum frigidus olim
Iam cadit, extremóque irrorat Aquarius anno.*

A *Stabula in mollibus.* Clementioribus, & aeris temperati. vel propter plagam australem, vel propter suppositas herbas animalibus. *Froniosa* reduciuntur aetas. Donec vernum tempus adueniat. Nam, vt etiam in primo diximus, ver & aetas, sicut etiam hyems & autumnus, vnum fuerunt secundum rationem hemispherij. *Turpésque podagras.* Respexit ad curam quæ sine pannis & medicaminibus sordidis non fit: *Post hinc.* Cum hoc feceris, & *Post hinc*, vnum vacat: sicut, Primus ibi ante omnes. *Stuuos prabere recentes.* Id est aquam statim haustram. Nam si pigram potauerint, statim contrahunt morbum. *Stabula a ventis.* Figuratè, scilicet ventos non perferentia. *Hyberno soli.* Contra plagam meridianam, per quam sol currit per hyemem: quod explanat dicens, Ad medium conuersa diem. *Extremo anno.* Mense Ianuario, qui est penultimus. Nam vt etiam in primo diximus. Vt primis exemplo a mensibus anni à Martio mense inchoabat annus apud maiores. Ergo *Extremo anno*, Extrema parte anni.

*Hec quoque non cura nobis leuiore tuenda,
Nec minor usus erit, quamuis Milesia magno
Vellera mutantur, Tyrios incolta rubores:
Densior hinc soboles, hinc largi copia lactis:
Quam magis exhausto spumauerit vbera mulctra,
Lata magis pressis manabunt vbera mammis.
Nec minus interea barbas, incanaeque menta
Cinyphy rudent hirci, setasque comanteis
Vsum in castrorum, & miseris velamina nautis.
Pascuntur vero syluas, & summa Lycæi,
Horrentis que rubos, & amantem ardua dumos:
Atque ipsæ memores redeunt in tecta: suosque
Ducunt, & grauidos superant vix vbera limen.
Ergo omni studio glaciem, ventosque niuales,
Quo minor est illis cura mortalis egestas,
Auerites: victumque ferēs, & virgea latus
Pabula: nec tota claudes fœnilia bruma.*

E *Hec quoque non cura.* Cum de capellis loquitur, figurate neutro vsus est genere. Nam integrum erat, *Hec quoque non cura nobis leuiore tuenda.* Sane perite: quoniam scit planam esse otium vtilitatem, cam præterit, & exaggerat meritum capellarum, vt dictis in lucem promat rem per se minus patentem. *Milesia vellera.* Lanæ pretiosissimæ, nam Miletus ciuitas est Asia vbi tinguntur lanæ optimæ. Ipse in quarto, Milesia vellera nymphae Carpebant. Cicero in Verrem, *Quid à Milesis lanæ fistuleris Magno autem mutantur.* Ingenti pretio comparentur. Nam apud maiores omne mercimonium in permutatione constabat: quod & Cuius Homericò confirmat exemplo. *Tyrios incolta rubores.* Figuratè: quæ coquendo Tyrium traxit ruborem, id est migravit in purpuram. *Densior hinc soboles.* Binos enim pariunt capellæ plerumque. *Barbas.* Sic de quadripedibus. Nam hominum barbam vocamus. *Incanaeque menta.* *Cinyphy hirci.* *Lybyes à fluuio.* *Cinyphe.* *Miseris nautis.* Qui frequenter patiuntur pericula. In vsum autem castrorum ideo dixit & quia de ciliciis poliuntur loricae, & teguntur tabulata turrium, ne iactis facibus ignis possit adherere. Et bene laudat capellas, dicens ciliciorum vsum & in mari, & in terra prodelle mortalibus: hoc est in duobus elementis concessis hominibus. *Pascuntur syluas.* Et pascor & pascor illam rem dicimus, & pascuntur pro depascuntur. *Summa Lycæi.* Montis Arcadie. & est species pro genere, *Suosque ducunt.* Educunt foetus proprios & enutriunt. vnde & educa-

tos dicimus. Quo minor est illis se. Ordo est, Igitur omni studio auerte ab eis ventos, & glaciem A
quo egestas mortalis, id est necessitas mortalitatis minor est illis curæ: hoc est minus ad ipsa-
rum pertinet curam, nam hoc dicit, Quanto ille sibi adesse non possunt, tanto eis à te impen-
denda est maior diligentia.

At verò Zephyris cum leta vocantibus æstas:

In saltus virunque gregem, atque in pascua mittes.

Luciferi primo cum hære, frigida rura

Carpamus dum mane nouum, dum gramina canent,

Et ros in tenera pecori gratissimus herba est.

Inde, ubi quarta sitim celi collegerit hora,

Et cantu querula rumpent arbusta cicade,

Ad puteos, aut alta greges ad stagna iubeto

Currentem ilignis potare canalibus undam,

Æstibus ac mediis umbrosam exquirere vallem.

Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus

Ingentes tendat ramos, aut sicubi nigrum

Ilicibus crebris sacra nemus accubet umbra:

Tum tenues dare rursus aquas: & pascere rursus

Solis ad occasum, cum frigidus æera Vesper

Temperat, & saltus reficit iam roscida luna:

Littorâque Halcyonem resonant, & Acanthida dumi.

At verò Zephyris cum leta vocantibus æstas. Subaudi aduenerit. Dicit autem ver quo flare Ze-
phyrus incipit, vt in primo, Et Zephyro putris se gleba resoluit. *Frigida rura Carpanus.* Id est
carpere cogamus animalia. Et mane pasci oues præcipit secundum morem suæ prouinciæ. Nã
in aliquibus locis morbum contrahunt nisi iam siccato rose pascantur. *Dum gramina canent.*
Nocturnis & matutinis lucentes rotibus herbæ. *Querula cicade.* Canoræ. Horatius, *Sub cantum
querulæ despicere tibi.* Aut certe *Querula* dicitur propter illam fabulam, quod Titonus maritus
Auroræ post optatam longissimam vitam, diu viuendo in cicadam dicitur esse conuersus. *Rum-
pent arbusta.* Nimio clamore. Iuuenalis, *Et assiduo rupta lectore columnæ.* Perſius, *Findor, vt Arca-
diæ pecuaria rudere dicas.* *Ilignis canalibus.* Factis ex Ilice. Sanè canalis melius genere foeminino D
quàm masculino profertimus. *Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus.* Quia omnis quercus Ioui
est consecrata. Quod autem dicit Iouis quercus, & Ilicibus crebris sacra nemus accubat um-
bra: Non reuera consecratos lucos dicit nos petere debere: sed ita densos quales sunt illi quos
religio defendit. Vnde apparet quercum Iouis, & sacram umbram, generalia esse non specialia
epitheta: nam vt diximus, & omnis quercus Ioui est consecrata, & omnis lucus Dianæ. *Tenuis
aquis.* Epitheton est aquarum. Alibi, Aut in quas tenues dilapsus abibit. *Æera vesper Temperat.*
Refrigerat ætatis calorem. *Reficit.* Recreat. *Luna.* Nox. *Littorâque Halcyonem resonant, & Acan-
thida dumi.* Quo tempore retonat per littora Halcyon auis, cuius fabulam in primo memora-
uimus. Per *Dumos* verò Acanthidis, quam alij lusciniam esse volunt, alij verò carlualem, quæ
spinis & carduis pascitur, vt inde etiã apud Græcos ἀκανθίδι, dicta sit dicitur, id est spi-
nis quibus pascitur. E

Quid tibi pastores Libyæ, quid pascua versu

Prosequar? & raris habitata mapalia tectis?

Sape diem, noctemque, & totum ex ordine mensem

Pascitur: itque pecus longa in deserta sine vllis

Hospitiis, tantum campi iacet: omnia secum

Armentarius aser agit: tectumque, larémque,

Armaque, Amyclæumque canem, Cressamque pharetram:

Non secus, ac patriis acer Romanus in armis,

Iniusto sub fasce viam cum carpit, & hosti

Ante expectatum positus stat in agmine castris.

Quid tibi pastores Libyæ Dicit pro qualitate prouinciarum diuersa esse genera pactionum.

Sine

A Sine vllis hospitiiis. Sine vllis stabulis. *Armentarius*. Abusuè nam de gregibus loquitur. *Tentoria* que larè que. Tentoria more militum: ac si casam diceret. *Amycleumque canem*. Laonicum. Et est species pro genere. Amycla autem ciuitas est Laconix: vnde est, Talis Amyclæi domitus Pollucis habentis Cyllarus. *Patriis acer Romanus in armis*. Generaliter sibi concessis: ac si diceret Martiis. *Inuiso sub fasce*. Sub magno onero. vt, Ego hoc te fasce leuabo. Magnum autem onus dicit propter arma, alimenta, vestitum. *Ante expectatum*. Dicitur citius, antequam eius expectetur aduentus. Et est vna pars orationis: hoc est aduerbium. *Sitat*. Obstat. nam Aphæresis est.

B At non, qua Scythia gentes, Maoticæque vnda,
Turbidus & torquens flauentes Ister arenas:
Quaque redit medium Rhodope porrecta sub axem.
Ilic clausa tenent stabulis armenta neque vlla
Aut herba campo apparent, aut arbore frondes:
Sed iacet aggeribus niuis informis, & alto
Terra gelu laie, septemque assurgit in vlnas:
Semper hyems, semper spirantes frigora Cauis.

C At non qua s. g. Subaudi talis est passio. *Maoticæque*. Mæotis palus est Scythiæ frigore congelascens. *Ister* fluius Scythiæ qui & Danubius nominatur. *Quaque redit m. r. porrecta sub axem*. Qua Rhodopæ mons Thraciæ protentus in orientalem plagam, Gammaides in septentrionalem reflectitur. Nam ideo ait *Redit s. a.* Nam axis est septentrio: qui Græcè ἀξίς nominatur. *Informis*. Niuis superfusione, carens varietate formarum, nullisque agnoscenda limitibus. *Septem assurgit in vlnas*. Crescit in septem vlnas. Vlna autem, vt diximus, secundum alios, vtriusque manus extensio est. secundum alios cubitus: quod magis verum est. quia Græcè ἄξιν dicitur cubitus: vnde est ἀξίς ἄξιν ἢ.

D Tum sol pallentes haud vnquam discurit umbras:

Nec cum inuictus equis altum petit aethera, nec cum

Præcipitem Oceani rubro lauit aequore currum,

Concrescunt subita currenti in flumine crustæ,

Vndaque iam tergo ferratos sustinet orbes:

Puppibus illa prius, patulis nunc hospita plaustris.

Aeraque dissiliunt vulgo, vestesque rigescunt

Induta: caduntque securibus humida vna:

Et tota solidam in glaciem vertèrè lacuna:

Stiriaque impexis induruit horrida barbis.

E Pallentes haud vnquam. Nunquam nubes dissoluit. Nam pallentes umbræ sunt, non ex nocte sed ex nubibus factæ. *Concrescunt subita currenti in flumine crustæ*. Aquæ congelascunt fluentes. Notandum sanè, quia cum hæc crusta dicimus feminino genere, lapidis, aut ligni, aut gelu partem significamus. Cum verò crustum dicimus, edulium aliquod significamus, partem panis vel placentæ. Ipse in septimo, Orbem fatalis crustu. Horatius. *Dant crustula blandi Doctores Iuuenalis*. Nos colaphum in cuius lambenti crustula seruo. *Hospita p. austris*. Facilis. Vnde & hospitalis homo dicitur hospiti aptè seruiens. *Aeraque dissiliunt vulgo*. Passim crepant. nam tam nimio frigore quam calore æra rumpuntur. *Pethus Findex infantes statuas. Vestesque rigescunt*. Durantur, vt frangi potius quam scindi posse videantur. *Caduntque securibus humida vna*. Etiam vinum naturaliter calidum illic gelatur. Intelligimus autem peregrinum: nam illic non nascitur, sicut paulo post ipse docet, dicens, Fermento atque acidis imitantur vitea sorbis. Sanè volunt physici vinum non gelari: vnde hoc loco aut Hyperbole est. Aut quia dixit *Humida*, aquæ mista intelligamus. Ita enim gelari dicuntur, *Tota solidam in glaciem vertèrè lacuna*. Fossæ ad sicandos agros paratæ, cum alibi tantum incrustentur, illic vsque ad imum congelantur. *Stiriaque impexis*. Sturia, idest gutta, inde fit diminutiuum, vt dicamus stilla. Inde est distillat, & still. cid. um. Scelus autem duplex est. Nam aut hoc dicit, De impexis barbis pecudum pendens gutta duratur. Aut certè de tectis & arboribus gutta horrida induruit in modum barbarum.

F Interea toto non secius aere ningit:

Intereunt pecudes: stant circumfusa pruinis

Corpora magna boum: confertò que agmine cervi
 Torpent mole noua: & summis vix cornibus extant.
 Hos non immisiss canibus, non cassibus vllis,
 Puniceæve agitant pauidos formidine penna:
 Sed frustra oppositum trudentes pectore montem,
 Cominus obruncant ferro, grauitèrque rudentes
 Cadunt, & magno lati clamore reportant.
 Ipsi in defissis specubus, secra sub alta
 Otia agunt terra: congesta que robor a totas
 Aduoluère ficis vltmos, ignique dedere.
 Hic noctem ludo ducunt, & pocula lais
 Fermento, atque acidis imitantur vitea sorbis.
 Talis Hyperboreo septem subiecta Trioni
 Gens effrena virum Rhipheo tunditur Euro:
 Et pecudum fuluis velantur corpora fetis.

Non fecit. Non segnius quam inchoauerat. Prunis. Abusue niuib. nam pruina est marutini temporis frigus. Conferto agmine cervi. Coniuncto. Cervi enim congregatione gratulantur. Mole noua. Niuium magnitudine. Cassibus. Id est retibus. Hinc est quod & incallum dicimus, id est sine causa, quasi sine cassibus: sine quibus venatio est inanis.

Grauitèrque rudentes. Ru enim more suo corripuit, vt in septimo. Et sera sub nocte rudentem. Perius producit, Fidor vs. Arcadia pecuaria rudere dicit. Specubus. Artis fuerat specib, dicere: quia quarta declinatio in datiuo & ablatiuo pluralibus, u in i vertit: & ita facit datiuum pluralem vt ab hoc fluctu, his fluctibus. sed quia pinguius sonat & melius, specubus dicimus, vnum tamen nomen est quod aliter non dicimus, vt tribubus, nam tribibus nemo dicit. Hic noctem ludo ducunt. Quasi perpetuitatem noctis sub terris locati ludo concelebrant. Fermento atque acidis imitantur vitea sorbis. Potionis genus est quod ceruisia nuncupatur, & consequens est vt vinum per naturam calidum in prouincia frigida non possit creari. Septem subiecta Trioni. Tmesis, pro septentrioni. Gens effrena virum. Sæua, rectorem recusans. Rhipheo Euro. Scythico vento. Rhiphai autem montes Scythiæ, vt diximus, a perpetuo ventorum hatu nominati. Nam p. 11, Græcè impetus & oppidum dicitur, dom' nō p' l' r' r' e' s' t. Pecudum fuluis velantur corpora fetis. Rhenonibus. Nam vt Sallustius dicit in historiis, Vestes de pellibus Rhenones vocantur.

Sit tibi lanicium cura, primum aspera s'ltua,
 Lappæque, tribulique absini: fuge pabula læta:
 Continuoque greges villis lege mollibus albos.
 Illum autem (quamuis aries sit candidus ipse)
 Nigra subest vdo taurum cui lingua palato,
 Reyce: ne maculis infuscet vellera pullis
 Nascentum, plenoque altum circumspecte campo:
 Munere sic niteo lana (si credere dignum est)
 Pan deus Arcadie captam te Lyma fefellit,
 In nouora alia vocans: nec tu aspernata vocantem.

Si tibi lanicium cura. Et hæc lana dicimus, & hoc lanicium: sicut fuga & effugium. Quod autem dicit oues lanæ causa non debere pinguescere, physicum est. Omne enim pingue animal caret pilis: quod hirsutum efficit macies. Lappæque tribulique. A quibus rebus lana decerpitur. Continuo, pro perpetuo: semper hoc enim fieri debet. Villis lege mollibus albos. Lana enim alba pretiosior est, quippe susceptura alium quemlibet colorem. Quod autem hic per transitum tangit, in aliis plenius legitur, maritum pecoris, & cornu & vngulis, & palato album esse debere. Alioquin licet sit candidus lanis, constat ex eo pullos nigros creari. Aries sit candidus ipse. Bene addidit, Ips, quasi qui aut dominus gregis est, aut qui antea pro damno capitali dari consueuerat. Nam apud maiores, homicidij pœna noxius, arietis damno luebat: quod in Regum legibus legitur. Pullis Nigris. Vdo palato. Semper humido. Alibi, Et vdx vocis iter. Reyce, rey: aut quasi monoyl-

A monosyllabum produxit licenteriaut ut supra diximus, quia cum faciat reieci, i. pro duplici habetur, & *Rey* efficit longam. Ideo & in aliis modis præsumit sibi productionem; *Munere sic niue lanae*. Mutat fabulam. Nam non Pan, sed Endymion amasse dicitur Lunam: qui spretus pavit pecora candidissimus, & sic eam in suos illexit amplexus: cuius rei mysticæ, volunt quandam secretam esse rationem. Si credere dignum est. Tantum de Luna sacrilegium.

*At cui lactis amor: cythisum lotosque frequentes
Ille manu, salsasque ferat præsepibus herbas,
Hinc & amant fluuios magis, & magis vbera tendunt.*

B *Et salis occultum referunt in lacte saporem.
Multi iam excretos prohibent à matribus hœdos,
Primaque ferratis præfigunt ora capistris.
Quod surgente die mulsero, horisque diurnis,
Nocte premunt: quod iam tenebris, & sole cadente,
Sub lucem exportant calathis (adit oppida pastor)
Aut parco sale contingunt, hiemique reponunt.*

C *Salsasque ferat præsepibus herbas.* Et ut multum potantes reddant plurimum lactis: & ipsum lac non sit fatuum, sed habeat salis occultum saporem, id est vix intelligibilem & non statim apparentem. *Excretos.* Validiores. *Ferratis capistris.* Id est duris. *Nocte premunt.* Cogunt in caseos. *Calathis.* Vasi æreis in quibus lac vel recens caseus in vrbe distrahitur. *Aut parco sale.* Aut modico sale aut re vera parco, id est seruatore: quia omne in quod mittitur seruat. Nam & homo frugi, parco vocatur. Aut certe parco dixit pro parce, ut sit nomen pro aduerbio.

D *Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed vna
Veloce Sparta catulos, acremque molossam
Pascere sero pingui: nunquam custodibus illis
Nocturnum stabulis furem, incursumque luporum,
Aut impacatos à tergo horrebis Iberos.
Sepe etiam cursu timidus, agitabis onagros:
Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Sepe volutabis pulso syluestribus apros
Latratu turbabis agens: montesque per altos
Ingentem clamore premeas ad reia ceruum.*

E *Nec tibi cura canum fuerit.* Liptotes, pro magna tibi cura sit canum. *Postremo.* Vilis. *Veloce Sparte catulos.* pro Spartanos, vna, hoc est cum pecore. In Laconicis velocitas, in Molossis fortitudo laudatur. *Sparta autem Laconia est ciuitas, Mollosa ciuitas Epiri.* *Pascere sero pingui.* Aqua lactis, quæ pingues efficit canes. *Nocturnum furem.* Noctis opportunitatem captantem. *Fur autem à furuo dicitur: id est nigro.* Nam noctis vitur tempore. *Horatius.* *Quam pene vidimus furue regna Proserpina.* Aut certe à Græco venit, nam fur *σαῦ* vocatur. *Iberos.* Abactores, ferè enim Hispani omnes acerrimi abactores sunt. *Onagros.* Agrestes asinos. Et est laus canum. *Sepe volutabis syluestribus.* Volutabra loca sunt in quibus se apri voluunt. Syluestribus autem ideo, quia & circa calas esse, & in ciuitatibus possunt.

F *Disce & odoratam stabulis accendere cedrum:
Galbanoque agitare graui nidore chelydros.
Sepe sub immotis præsepibus, aut mala tactu
Viperam deliruit, calumque exterrita fugit.
Aut tecto assuetus coluber succedere, & umbra,
Pestis acerba bouum, pecorique aspergere virus,
Fomit humum, cape saxa manu, cape robora pastor:
Tollentemque minas, & sibila, colla tumentem
Deiçe: iamque fuga timidum caput abdidit alte:*

Cum medijs nexus, extremeque agmina cauda
Soluuntur: tardosque trahit sinus ultimus orbes.

Ode ratam stabulis. Pro odoriferam, & loquitur de serpentum remedijs, qui ingressi tecta, animalibus nocent. Agitare. Persequi. Graui nidore. Serpentibus scilicet noxio. Galbanoque. Galbanum species est multis apta medicaminibus. Chelydros. Chelydri dicti sunt quasi cherydri: quia in aquis & in terris morantur. Nam *xipho* dicimus terram, *so* autem aquam. Aut mala tactu. Quæ & tacta nocet, & est perniciofa dum tangit. Vipera autem species est serpentis, quæ vi parit nam corrosis eius lateribus exeunt pulli cum matris interitu. Lucanus, *Viperæ coeunt abrupto corpore nodi. Cæcum exterrita fugit. Gaudet tectis, ut sunt aza dno diuione. quos Latini genios vocant. Fousi huiusmodi. Amplexa terram est in qua possit latere. Timidum caput abdidit alte. Cui timet. Nam* B. ut dicit Plinius, *Serpenti caput est in si cum duobus euaserit digiti nihilominus vis t. Agmina cauda. Motus. Et hoc dicit, Cæde serpentem donec cauda volubilitas conquelescat.*

Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
Squamea conuoluens sublato pectore terga,
Atque notis longam maculosus grandibus aluum:
Qui dum amnes vlli rumpuntur fontibus, & diuis
Vere madent vdo terra, ac pluuialibus austris,
Stagna colit, ripisque habitans, hic piscibus atram
Improbis ingluuiem, rarisque loquacibus explet.
Postquam exusta palus, terræque ardore dehiscunt:
Exilit in siccum: & flammantia lamina torquens
Semit agris, asperque siti, atque exterritus estu.
Ne mihi tum molles sub diuo carpere somnos,
Nen dorso nemoris libeat iacuisse per herbas:
Cum positis nonis exuuiis, nitidusque inuenta
Voluitur, aut catulos relictis, aut oia relinquens
Ardens ad solem, & linguis micat ore trifurcis.

Squamea conuoluens sublato pectore terga. Id est erectus: quod ad expressionem generis serpentis posuit. Alii enim repunt toto corpore. Alii eriguntur corporis parte. Lucanus. Et contentus iter cauda sulcare parias. Vdo vere. Alibi. Cum ruit imbriferum ver. Improbis. Infatiabilis. Ingluuiem. Ventris capacitate. Rari's loquacibus. Clamofis. Loquacibus ideo. quia ex hominibus factæ sunt, ut dicit Ouidius. Asperque siti. Sallust. Quod genus, sui magis quam alia re accenditur. Mihi. Cuicunque. ut. Non illa quicquam me nocte per altum Ire. Nitidusque inuenta. Pelle enim deposita redit ad ætatem priorem. Catulos. Abusue dixit. Nam catuli proprie sunt canum.

Morborem quoque re causas, & signa docebo.
Turpis onus tentat scabies: ubi frigidus imber
Altius ad viuum perferdit, & horrida cano
Bruma gelu: vel cum consis illotus adhasit
Sudor, & hirsuti secuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluuiis pecus omne magistri
Perfundunt, vdisque aries in vurgite villis
Mer satur, missusque secundo defluit amni.
Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca:
Et spumas miscent argenti, viuaque sulfura,
Idaasque pices, & pinguis unguine ceras,
Scyllamque, helleborosque graues, nigrumque bitumen.
Non tamen vlla magis præsens fortuna laborum est,
Quam si quis ferro potuit rescindere summum.

A *Vleeris os alitur vitium, vivitque regendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat, & meliora deos sedet omnia poscens.*

Morborem quoque te causas, & signa docebo. Tria dicit, signa, morborum causas, & remedia: sed non servat legitimum ordinem. Nam post remedia morborum, signa commemorat, *Tu n'pis scabies.* Quæ asperum & turpe efficit corpus. Et alium ad vitium perferit, *Medullas & ossa penetrauit.* Illius adhaesit sudor. Lotus vel lautus dicimus, inde est & lautum eo. Nam illud ab Horatio satis licenter dictum est, *Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum Admonuit.* Du' cibus fluitis. Salsa enim aqua magis puriginem creat. *V' disque aries in gurgite villis Mersatur.* Mutomonem dicit ducem gregis, quem ita & Varro commemorat, huic autem partem aliquam lanæ pastores solent relinquere, vnde ait vdis villis, Nam semper oves tonstræ lauantur. *Secundo anni.* Defluenti, cum aqua scilicet, *Tristi amurca.* Amariss olei sordibus. Hoc autem remedium est contra sordes, scabiem, & contra laniam vépribus corpus. *V' inaque sulphur.* dactylicus verus, quod in fine dactylum habeat. *Ideasque pices.* Liquidas, quæ in Ida Phrygiæ monte nascuntur, *Scyllamque, helleboros.* Genera herbarum sunt. *Præfens fortuna.* Efficax, utilis, profutura. Et dicit incidendum esse vulnus si medicaminibus emolli minime potuerit. *Sunt enim vlcera os.* Ergo tunc secundum est cum os habuerit. Et meliora deos sedet omnia. Maiores enim expugnantes religionem, totum in experientia collocabant. *Sallustius.* Non votis neque supplicijs muliebrius deorum auxilia comparantur: vigilando, laborando prospere omnia cadunt: ubi scortata esse atque ignavia tradideris, nequicquam deos implores, iræ infestique sunt.

C *Quin etiam ima dolor balan tum lapsus ad ossa
Cum furit, atque artus depascitur arida febris:
Profusus incensus estus auerere: & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:*

*Bisalte quo more solent, acerve Gelonus,
Cum fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum:
Et lac concretum cum sanguine potat equino.*

D *Quam procul aut molli succedere sapius umbra
Videris, aut summas carpentem ignavus herbas:
Extremamque sequi, aut medio procumbere campo
Pascentem: & seræ solem decedere nocti:
Continuo culpam ferro compeſce: prius quam
Dira per incautum serpent contagia vulgus.*

Artus depascitur. Et pascor & pascor illam rem dicimus. *Arida febris.* Quæ arida efficit corpora. Tamen sciendum febrem licet à fervore dicta sit, esse etiam frigidam. vnde modo ad dialtolen ait aridam. *Incensus estus.* Id est febrem. *Inter ima ferire pedis salientem.* Id est mobilem. Dicit autem illam venam esse feriendam quæ supra vngulam est animalis, ram lata quam mobilis. *Bisalte quo more.* Populi Scytharum: qui fugientes equorum sanguine aluntur, lacte permixto. *Cum fugit.* Vel re vera fugit: vel pergit celeriter. *Carpentem ignavus.* Negligentius, sine auiditate. *Culpam ferro compeſce.* Atqui habere morbum culpa non est. sed hoc dicit, occidendo eam, tuam culpam compeſce, id est vita crimen in quod potes incidere, si, dum vni parcis, fuerit totus grex eius contagione corruptus. *Incautum vulgus.* Quod se morboſi pecoris contagione abstinere non novit.

F *Non tam creber, agens hyemem, ruit equore turbo
Quam multa pecudum pestes: nec singula morbi
Corpora corripiunt: sed tota æstiva repente,
Spemque gregemque simul, cunctamque ab origine gentem,
Tum sciat, arias alpes, & Norica si quis
Castella in tumulis, & Iapidis arua Timavi,
Nunc quoque post tanto videat, desertaque regnia
Pastorum, & longe saltum lateque vacantes.*

A Hinc canibus blandis rabies venit: & quatit agros
 Tussis anhelata sues: ac faucibus angit obesitas.
 Labitur infelix studiorum atque immemor herbe
 Vector equus: fontesque auortitur: & pede terram
 Crebra ferit: demissa aures: incertus ibidem
 Sudor, & ille quidem moriturus, frigidus: aret
 Pellis: & ad tactum tractanti dura resistit.

B Vulgo. Vbique, passim & cateruatim. In latis autem herbis ideo, ne eos fame perisse putaremus. Hinc canibus blandis: Canibus rabies ex pestilentia nascitur. Quatit agros Tussis anhelata sues. Proprie. nam tussis commouet corpora. Et faucibus angit obesitas. Tumentibus. Angit autem, bene ait. nam angina dicitur porcorum morbus qui occupat fauces. Plautus, Vellem me in anginam vertis, ut huic aniculae fauces prius occuparem. Crebra ferit. Crebro: nomen pro aduerbio. Incertus ibidem sudor. Irrationabilis, sine labore, cuius causa non apparet. Moriturus, frigidus. Frigidus sudor, mortis futuræ signum est, & moriturus frigore plenus est. Tractanti dura resistit. Frigida est, nec coheret digitis.

C Hac ante exitium primis dant signa diebus,
 Sin in processu cepit crudescere morbus:
 Tum vero ardentis oculi: atque attractus ab alto
 Spiritus, interdum gemitu grauis: imaque longo
 Ilia singultu tendunt: ut naribus ater
 Sanguis, & obsessas fauces premit aspera lingua.
 Profuit inserto latice infundere cornu
 Leneos: ea visa salus morientibus vna.
 Mox erat hoc ipsum exitio: furis que refecti
 Ardebant: ipsique suos, iam morte sub agra
 (Dymeliora pīs, erroremque hostibus illum)
 Discissos nudis laniabant dentibus artus.

D Cæpit crudescere morbus. Validior fieri ut, Deiecta crudescit pugna Camilla: & iam dat signa morbi validioris. Obsessas fauces. Id est clausas. Aspera lingua. Scilicet nimia siccitate. Profuit inserto latice infundere cornu. Non semper, sed aliquando. nam hoc solum est quod morbo liberat, aut commouet in furorem. Mox erat hoc ipsum exitio. Quod saluti esse putabatur. Et hoc est quod paulo post dictum est, Quæ sitæque nocent artes. Furis que refecti. Quia languentia corpora in vires quodammodo excitat furor, & facit ea in exitium conualescere. Dymeliora pīs. Per parenthesin in execrationem hostium hanc torquet insaniam.

E Ecce autem duro fumans sub vomere taurus
 Concidit, & mistum spumis vomit ore cruorem,
 Extremosque ciet gemitus. ut tristis arator
 Mœrentem abiungens fraternam morte iuuentum,
 Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
 Non umbrae aliorum nemorum, non mollia possunt
 Prata mouere animum, non qui per saxa volutus
 Purior electro campum petit amnis: at ima
 Soluuntur latera, atque oculos stupor urget inerteis,
 Ad terramque fluit deuexo pondere ceruix.

F Fumans sub vomere taurus. Per hoc ostendit etiam fortes tauros repente morbo concidere. Nemo enim pestilentem ad aratra ducit iuuentum. Extremosque ciet gemitus. Vltimum gemuit. Sane Ciet modo D. ut significat, sicut in tertio de Andromache, Lachrymasque ciebat cum ciete proprie sit alteri aliquid commouere. Fratrum morte iuuentum. Confortis interitu. Et ex affectu dictum est rustici. Mouere animum. In suum desiderium illicere. Purior electro campum petit amnis. Nam sicut electrum defæciatius est metallis omnibus, ita & currens aqua ceteris purior. Ad terramque fluit. Lucanus, Fessumque caput se fere recusat.

Quid labor, aut benefacta iuuant? quid vomere terras
 Inuertisse graues: atqui non Massica Bacchi
 Munera, non illis epula nocuere repostae:
 Frondibus, & victu pascuntur simplicis herba.
 Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
 Flumina: nec somnos abrumpit cura salubres.
 Tempore non alio dicunt regionibus illis
 Quaesitas ad sacra boues Iunonis, & vris
 Imparibus ductos alta ad donaria curru.

Quid labor, aut benefacta iuuant? Si neutrum mortem repellit, nec corporis exercitium, nec mentis religio. Nam si generalis est sententia, secundum Epicureos contra religionem est: si autem tantum ad bouem refertur, hoc dicit. Quid ei prodest labore suo aluisse mortales? Atqui non Massica Bacchi Munera. Vina pretiosa à Massico monte Campaniæ. Et per transitum tangit illa, quæ dicunt physici, morbos venire ex cibi & potus nimietate, vel mutatione, ex nimis vigiliis & multa sollicitudine. Dicuntque etiam sine his nasci ægritudinem. nam in animalibus cum nihil horum sit, tamen ægritudines cernimus. Epula repostæ. Aut abundantes, aut variæ. Simplicis herba. Propter varietates epularum dixit simplicis herba. Nec somnos abrumpit cura salubres. Ex cura enim nimia, vigiliæ procreantur. Et vris Imparibus ductos alta. Bobus agrestibus & ipsis inæqualibus. Nam vri, agrestes boues sunt, vt diximus supra. Et hoc poetice dicit. Ceterum veritas hæc est, Quum mos esset sacerdotem Argiuam iunctis bobus ire ad templa Iunonis, & solenni die boues non inuenirentur (pestilentia enim quæ per Atticam transierat, vniuersa consumpserat) duo sacerdotis filij Cleobis & Biton, matrem, iubeentes iugo, ad templa duxere. Tum Iuno probans eorum religionem, obtulit matri vt quod vellet posceret filiis: illa pia responsione ait, vt quod sciret dea vtile mortalibus, ipsa præstaret. Altero itaque die sacerdotis filij iuuenes reperti sunt mortui. Ex quo probatum est nihil esse morte præstantius. quod Herodotus apud Græcos plenissime commemorat in prima historia. Donaria. Donaria proprie loca sunt in quibus dona reponuntur deorum. Abusue templa. Nam ita & puluinaria pro templis ponimus, quum sint proprie lectuli, qui sterni in templis, superuenientibus plerisque conue-

Ergo agre vastris terram rimantur, & ipsi
 Vnguibus infodiunt fruges: montesque per altos
 Contenta ceruice trahunt stridentia plaustra.
 Non lupus insidias explorat ouilia circum,
 Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
 Cura domat. timidi damæ, ceruique fugaces,
 Nunc interque canes, & circum lecta vagantur.

Agre. Difficulter. Rimantur. In rimas agunt. Ipsi vnguibus. Hyperbolicus. Id est manibus. Nocturnus obambulat. Insidiatur. Quod autem ait nocturnus, figurate rem temporis, ad personam transtulit. Cura domat. Id est petulantia. Timidi damæ. Mutauit genus, vt vitaret & potest. Horatius, Et superiecto pauide nararum equore damæ. dicendo damas & ceruos errare cum canibus, duo ostendit, & hos timoris, & illos ferocitatis esse oblitos.

Iam maris immensi prolem, & genus omne natantum
 Littore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
 Proluit: insolita fugiunt in flumina phoca.
 Interit & curuis frustra defensa latebris
 Vipera, & attoniti squamis astantibus hydri.
 Ipsi est acer aubus non equus: & illa
 Præcipites alta vitam sub nube relinquunt.

Fugiant

A *Fugium in flumina phoca. Quasi timentes marinam pestilentiam. Ipsis anibus. Suis quodammodo quæ alarum velocitate iurgredi poterant aërem pestilentem.*

*Præterea, nec iam mutari pabula refert:
 Quæsitæque nocent artes: cessere magistri,
 Philyrides Chiron, Amythaoniusque Melampus:
 Scuit & in lucem Stygiis emissa tenebris
 Pallida Tisiphone, morbos agit ante, metumque:
 Inque dies avidum surgens caput altius effert.
 Balatu pecorum, & crebris mugitibus amnes,
 Arentesque sonant ripæ, collesque supini.
 Iamque catervatim dat stragem: atque aggerat ipsa
 In stabulis turpi dilapsa cadauera tabo:
 Donec humo tegere, ac foveis abscondere discunt.*

B *Refert. Prodest. Philyrides Chiron. Medicinæ inventor, Saturni & Philyræ filius. Amythaoniusque Melampus. Amythonis filius, & dicitur, Id est purgator. Nam Proetidas ipse purgavit lustrationibus quas inuenerat. Hoc dicit, conualecente morbo nec medicinam prodesse, nec religionem. Arentesque sonant ripæ. Vult pestilentiam etiam elementa sentire. sic in tertio, Arent herbæ, & victum ieges ægra negabar. Nam segetem pro terra posuit.*

*Nam neque erat corii usus: nec viscera quisquam
 Aut undis abolere potest, aut vincere flamma.
 Nec tondere quidem morbo, illiusque peresa
 Vellera, nec telas possunt attingere putres.
 Verum etiam inuisos si quis tentarat, amictus,
 Ardentes papule, atque immundus olentia sudor
 Membra sequebatur: nec longo deinde moranti
 Tempore, contactos artus sacer ignis edebat.*

D *Nam neque erat corii usus. Quippe morbo putrefactis. Nec viscera quisquam Aut undis abolere potest. Nec lauari nec coqui poterant. Caro enim corrupta morbo, quendam habet mucorem qui non ablu potest: quoniam omne possidet corpus. Item igni superposita, aut putrescit, aut durefcit: nam non coquitur. Ardentes papule. Id est carbunculi. Immundus sudor. Morbus pedicularis, qui est & vesicæ, Sacer ignis. Quem Græci ἄσπερτον vocant.*

E *...*

F *...*

G *...*

H *...*

I *...*

K *...*

L *...*

M *...*

N *...*